

”DET VAR JAG, DET VAR JAG, DET VAR VERKLIGEN JAG!”

Paul Nelson hittade en brännpunkt hos Bob Dylan när han skrev om honom i *The Rolling Stone Illustrated History of Rock & Roll* (1976). Nelson var uppburnen och inflytelserik musikkritiker, kännare och samlare av amerikansk folkmusik, film noir och hårdkokta deckare, under en tid talangscout på Mercury Records, entusiastisk tillskyndare av såväl Rod Stewart som Bruce Springsteen, Jackson Brown som Leonard Cohen tidigt i deras karriärer, vilket betydde en hel del för dem, vilket inte betydde att han inte kunde vara kritisk, mycket kritisk.

Bob Dylan kände han redan som Bobby Zimmerman, i Minneapolis, hade inte mycket till övers för hans politiska sånger, tyckte att de var rätt enformiga, övertydliga, någon gång ”en katastrof”, gillade däremot övergången till det elektriska – vilket han deklarerade i *Sing Out!*, tongivande folkmusikmagasin på vänsterkanten, där han blivit redaktör, och det var en anledning till att han snart lämnade tidskriften. ”Like a rolling stone” hade golvat honom. Bob Dylan lärde honom att en kritiker måste försöka förstå en artist, tränga in i dennes metodik och allt annat som hör till, diskutera detta och hela tiden med hjärtat. ”Han lärde mig också att inte fega ur, att inte vara rädd att ta en chans”, skrev han i ett brev till goda vänner.

I *The Rolling Stone Illustrated History of Rock & Roll* skrev han att Bob Dylan hade revolutionerat den amerikanska folkmusiken som kompositör, uttolkare och framför allt textförfattare, berikat och utvidgat den genom att förena protestsången med litteratur och filosofi, med popmusik, vilket i sin tur revolutionerat rock’n’roll, i

samspel med den brittiska popvågen och Tamla Motown. På *Highway 61 Revisited* härskade subjektet över objektet, mikrokosmos över makrokosmos, människan snarare än mänskligheten, problem och inte Problem.

För att uttrycka det så enkelt som möjligt, Dylans tradition är den som hos alla stora artister – han försöker projicera, med största möjliga uppriktighet och hantverkskunnande, en personlig syn på den värld vi lever i, fullt medveten om att om inte det personliga uppnås kan inte det universella följa.

Kjell Höglund revolutionerade varken folkmusiken eller rockmusiken, ens den svenska popmusiken, har naturligtvis inte haft den betydelse Bob Dylan haft – Dylan var den som fick fart även på honom – men Paul Nelson säger något väsentligt också om Höglunds hemlighet. Också hos Höglund härskar subjektet över objektet, jag-et över det-et, det personliga över det allmänna. Han vågar vara sig själv, både i sjuttioalets vänstervindar och åttiotalets högervindar. "Det var jag, det var jag, det var verkligen jag!" som han sjunger i "Slutstrid" på *Doktor Jekylls testamente* som kom 1979, en skilsmässoskiva. Eller som det heter, till sist, i "Höglund har blivit gammal", nästa sång på samma skiva:

Vad ska jag göra när otillfredsställelsen trycker
när magen är full av cancer och jag ska dö
måste jag själv räkna ut vad det är jag tycker
jävlar anamma, måste jag tänka själv?

Sjuttioalets politiska slagfält är i stort sett frånvarande hos Kjell Höglund. Den grekiska militärdiktaturen skymtar som hastigast i en sång, Vietnamkriget tar plats i "Desertören", fyra år efter krigets slut, mer är det inte. "Häxprocess" skildrar under

dryga kvarten häxbålen och judeutrotningen, förföljelsen av kristna och kommunister, inkquisitionen och främlingsfientligheten och drar slutsatsen att "det är spelets regler som / vi måste ändra på", men sången vänder sig i lika hög grad mot den enskilde som flyr sitt ansvar, låter sig bedras, sällar sig till förövarna och skyller på andra. Det finns ett "vi" vars skuld är lika stor som bödlarnas:

Vi korsfäste Jesus fast skulden var vår
och hela vår kultur är byggd på denna metafor
vårt mänskliga tänkande är genomsyrat av
myten om en sinnesfrid som gudarna gav

Protestsångare är han inte. Politik intresserar honom dock. Karl Marx dyker upp i hans sånger, flera gånger, nästan lika ofta som Jesus. Karl Marx, inte Che Guevara. Systemkritik återkommer.

Socialist kallar sig Kjell Höglund i intervjun i Musikens Makt 6/1974, "men jag har läst försvinnande lite om socialism eller överhuvudtaget om politik". Det kapitalistiska systemet, där alla slåss mot alla och den starkaste överlever, styrningen sker uppifrån, tilltalar honom inte. Det är, som sagt, spelets regler vi måste ändra på. Fast han vore inte Kjell Höglund om punkten sattes redan där. Kapitalismen bygger visserligen på utsugning av arbetarna, kapitalisterna tillägnar sig orättmätigt av mervärdet – han kan ändå sin Marx – men frågan om demokrati är för honom mer fundamental än utsugning. "Jag vill hävda att vi som socialister ska kämpa för demokrati, för *total demokrati inom alla områden*." Socialisten är demokrat, enligt Höglund. Kapitalismen ska inte få framställa socialismen som anti-demokratisk och sig själv som demokratisk.

Förvånande därför att Kjell Höglund omhuldades så i Musikens Makt, uppmärksammades tidigt, gavs stort utrymme, recenserades hela tiden positivt. Tidningen, musikälskarnas flaggskepp under devisen "Vi ska skapa vår egen musikkultur!", utgiven mellan 1973 och 1980, kunde annars vara ytterst sträng mot avvikande röster, sökte styra och ställa likt sovjetiska kommissarier. Ola Magnell fick en åthutning av Inga Rexed för att han levererade "ordbajs" och brast i politiskt ställningstagande. Hon gav honom ett råd på vägen: "Magnell borde studera marxistisk teori." Jan Hammarlund fick av Tommy Rander rådet att "undvika alltför långsamma tempon, för många mollackord". Onödigt att hans sånger lät så dystra. Hela redaktionen ställde sig bakom ett uttalande när Turid lämnade lilla progressiva skivbolaget Silence för stora kommersiella Metronome: "Turid har svikit musikälskarna!" Kjell Höglund fick veta, i en recension av *Hjärtat sitter till vänster* av Håkan Sandblad, att han var en briljant berättare, ledig och konkret, "antingen han skriver om sin egen begravning eller visar upp utsugarna som fruktar domens dag och inte vill ta i skiten ens med tång". Han sjunger exakt det han vill sjunga och det fick han så gärna göra.

Musikens Makt publicerade text och noter till hans "Politikens olycksbarn", en sång om de vankelmodiga som vet varken ut eller in, tittar sig förvirrade omkring, nerknuffade från barriaderna.

Nej, vi har aldrig orkat läsa
aldrig orkat lära och studera
eller bry oss särskilt mycket om
morgonljuset sticker oss i ögonen

Systemkritiken hos Höglund, på sjuttioalets album, handlar om utsugningen ("Vilka är det som stjal?"), konformismen ("I skolan fick vi lära oss"), den repressiva toleransen ("Maffian"), den nya politiska klassen ("En politikers försvarstal"), härskandet genom söndring ("Baskervilles hund"), de skriande orättvisorna ("Den största lögnen"), glädjelösheten i det moderna kapitalistiska samhället ("Sista valsen"). Det är på samma gång en personlig syn på den värld vi har att leva i, uttrycksmedlen originella. "Tekniska Röntgencentralen", tredje sången på debutalbumet, är en storslagen metafor för själlösheten i vårt industriella samhälle, ackompanjerad av ett "la la la" som bara Höglund kan, och där jobbar han, berättaren, "en enkel tjänsteman på den lokala filialen" - "jag sköter mitt, jag gör min plikt, jag har min plats i livet" - men sången drar åt så många håll, bubblar över i så fantastiska utvecklingar, att realismen drar åt Borges.

I biblioteket har vi en samling gamla brev som
är fyllda med förhoppningar från dom som en gång skrev dom
la la la
i parken utanför har vi byggt små röda stugor
att tåga förbi till surret från små syntetiska flugor
la la la

"Baskervilles hund" har, som Kjell Höglund skriver i en kommentar i *Brända skepp*, en stark mytologisk laddning, dessutom den koppling till litteraturen, den klassiska litteraturen i ordets rätta bemärkelse, som återkommer hos honom. Arthur Conan Doyles mästerverk integreras med berättelsen, smyckar inte ut den. "Sista valsen" glömmer man inte i första taget: fylld av exakta motbudande angivelser, en

sorgesång uppskruvad till bristningsgränsen utan att sångaren en enda gång drar efter andan. Något liknande hördes inte under sjuttioalet.

Och aldrig förtröttas han att betona det personliga ansvaret för att det ser ut som det gör, att det inte duger att smita undan, skylla på andra, skräna med flocken.

Djävulen alltid är någon annan, som han sjunger i "Djävulens alternativ" som kom några år in på åttiotalet.

Du drar den klara linjen
du har den rätta tron
du öppnar munnen när det regnar manna
det råder inget tvivel om
att du är rätt person
och djävulen är alltid någon annan

Själv är sångaren en kvastfeningarnas språkrör som sjunger konstiga sånger, ett politikens olycksbarn. Han ska förtvivla först i morgon, än är det tid att dricka vin.

Kjell Höglund sjunger efter egen näbb och fason. Personlig, aldrig privat. Ingenstans i hans sånger finns en upplysning av tydlig privat karaktär. Aldrig någonsin har han i intervjuer förnekat sin bakgrund, förskjutit sin familj, beklagat sig på något sätt eller låtsas vara någon annan än den han är. Aldrig har han gråtit offentligt över spillda förhållanden, vänner som svikit, barnlöshet, sjukdom. Aldrig koketterar han med outsiders roll, känner sig förfördelad, åsidosatt. Han blev en pionjär inom musikärorelsen därför att ingen ville ge ut hans skivor. Han är glad, också förvånad, rörd, över att så många kommit för att lyssna på honom. Jag har sett honom gråta på scen.

Bara en sång, "Erik Olov Älg" på *Baskervilles hund*, har anknytning till trakten han kommer ifrån. Erik Olov Älg var tjuvskytt, en legend, en sorts Robin Hood som levde mellan 1849 och 1934 i Ångermanlands, Jämtlands och Västerbottens fattiga gränstrakter. Kjell Höglund sjunger, också det i likhet med Bob Dylan, ingenting om familj, släkt, barndom, ungdom. Gränsen mellan privatpersonen Kjell Höglund och artisten Kjell Höglund är skarpt markerad, integriteten stark. *Inkognito* heter det album som kom 1995, det vill säga anonym, en av sångerna "Ett tillbakadraget liv": "Ett liv i ögonvrån / inom parentes / och i allra största diskretion". Han kunde ha kommit var helst ifrån: en trubadur från kung Arturs England, en herrelös hund, en desertör.